

E-WYKLUCZENIE w wieku dojrzałym

...o czym warto pamiętać pracując z seniorami w bibliotece

Poradnik powstał w ramach projektu „**Informacja dla obywateli – cybernawigatorzy w bibliotekach**”, zainicjowanego przez polskich uczestników programu wymiany rządu amerykańskiego IVLP „Library & Information Science”, realizowanego przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego we współpracy z Ambasadą Stanów Zjednoczonych w Polsce. Publikacja stanowi część zestawu materiałów dydaktycznych dla uczestników szkoleń (bibliotekarzy i wolontariuszy).

FRSI FUNDACJA
ROZWOJU
SPOŁECZEŃSTWA
INFORMACYJNEGO

Opracowanie: Katarzyna Urbanowicz
Redakcja: Agnieszka Koszowska

Warszawa 2012

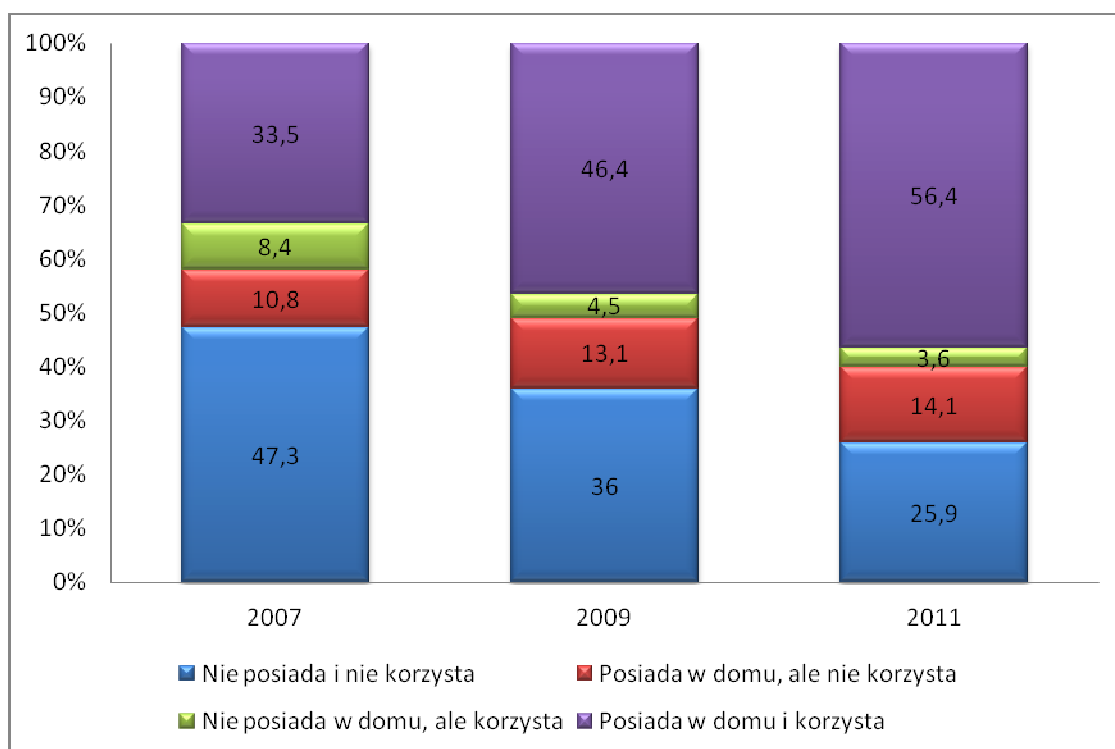

Publikacja została sfinansowana ze środków pochodzących z darowizny Departamentu Stanu USA. Zawarte w niej opinie, stwierdzenia i konkluzje wyrażają przekonania autora/autorów i niekoniecznie odzwierciedlają stanowisko Departamentu Stanu USA.

Kim są „osoby dojrzałe wykluczone cyfrowo”?

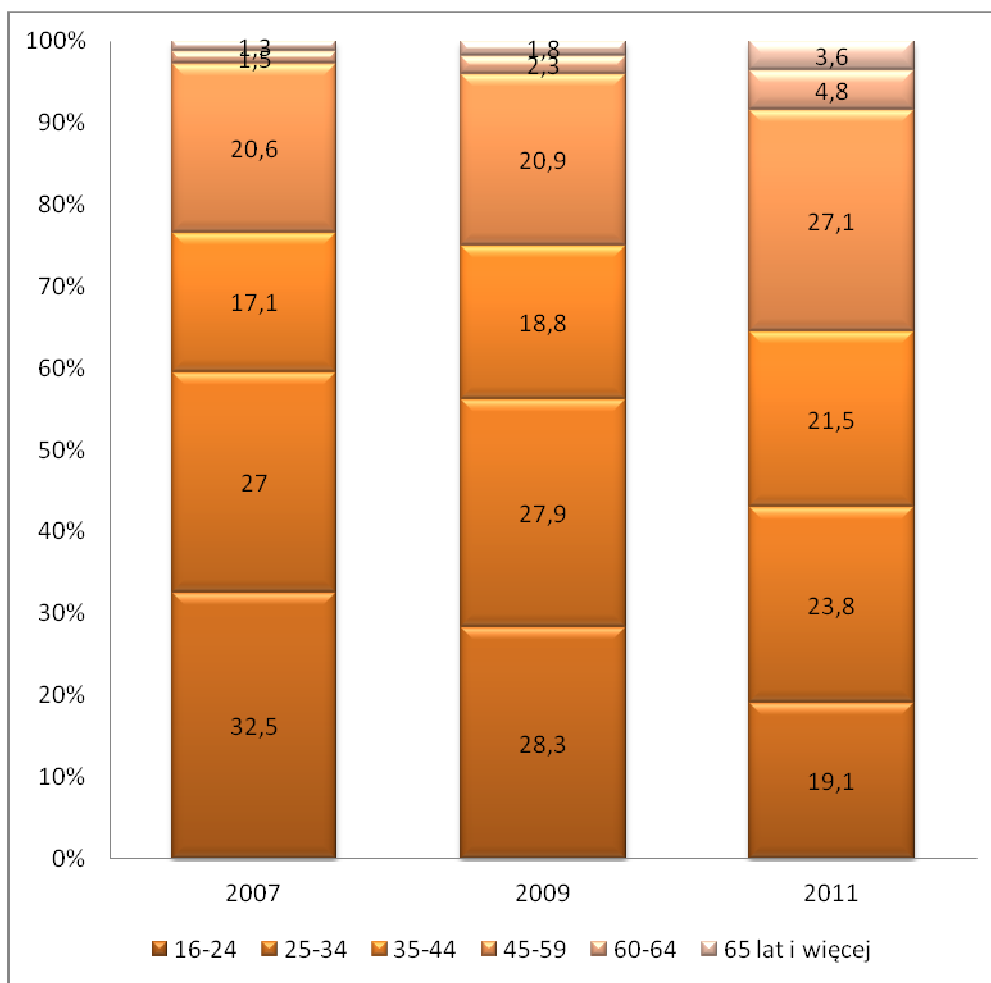
Istotą czasów, w których żyjemy, jest szybkie tempo zmian. Jesteśmy świadkami ciągłego i systematycznego wzrostu znaczenia nowoczesnych technologii w niemal wszystkich obszarach ludzkiej aktywności. Umiejętność posługiwania się komputerem i internetem, zwykle niezbędna w rozwoju zawodowym, intelektualnym czy kulturalnym człowieka, staje się także warunkiem pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Osoby dojrzałe, o czym warto pamiętać, **urodziły się, wychowały i kształciły w czasach, gdy nie było jeszcze komputerów, internetu, telefonów komórkowych i innych zdobyczy współczesnej cywilizacji.** Dlatego wraz ze zwiększającą się rolą i znaczeniem nowoczesnych technologii w różnych sferach życia, rośnie liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ekonomicznym. Są wśród nich **osoby pozbawione dostępu do komputera czy Internetu, takie, które dostęp posiadają, lecz z niego nie korzystają, a także użytkownicy korzystający nieumiejętnie, bez odpowiednich kompetencji.**

Korzystanie a posiadanie w gospodarstwach domowych komputerów i internetu w latach 2007-2011.

Źródło: *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków. Raport.* Red. J. Czapiński, T. Panek, dostęp: 25 stycznia 2012, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2011.pdf

Co trzeci mieszkaniec naszego kraju to osoba w wieku pięćdziesięciu (lub więcej) lat. Wśród prawie 13 milionów Polaków w tej grupie wiekowej ponad połowa (52%) jest jeszcze w wieku produkcyjnym. Według danych Diagnozy Społecznej z 2009 roku¹ z internetu korzystało zaledwie 21,6% (2,8 mln) osób w wieku 50+, choć aż 40% posiadało w domu dostęp do sieci. Jednocześnie, w grupie osób w wieku 16-49 lat odsetek korzystających z internetu wyniósł 71. Różnica międzypokoleniowa jest więc bardzo duża (aż 50 punktów procentowych). Według badań *World Internet Project* (WIP) w czerwcu 2010 r. z internetu korzystało w Polsce 24,6% osób w wieku 50 i więcej lat. Tymczasem użytkowników w wieku 15-49 było aż 75,3%.²

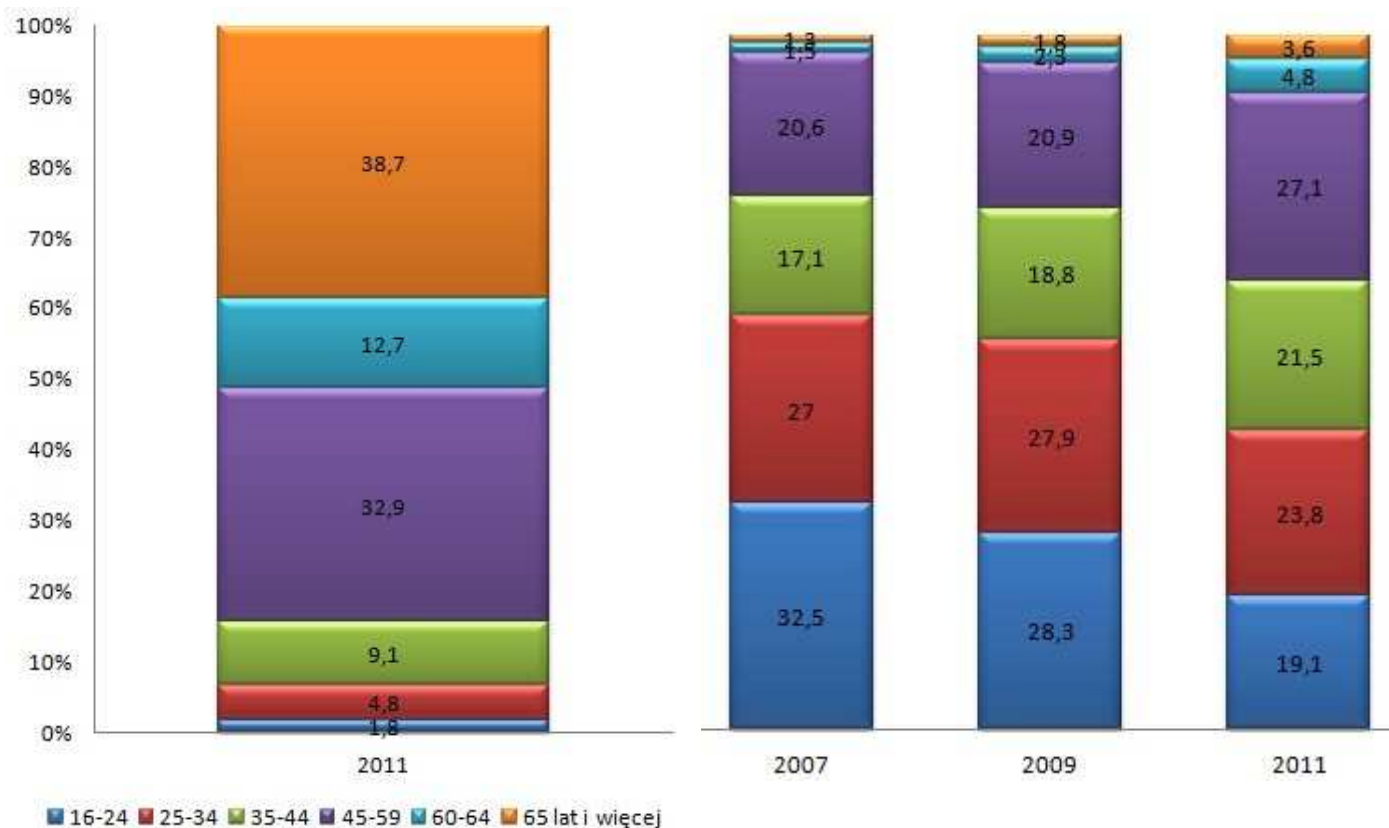
Źródło: *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków. Raport.* Red. J. Czapiński, T. Panek. Dostęp: 25 stycznia 2012, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2011.pdf

¹ *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków. Raport.* Red. J. Czapiński, T. Panek, dostęp: 24 stycznia 2012, http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf

² *Między alienacją a adaptacją: Polacy w wieku 50+ wobec Internetu. Raport Otwarcia Koalicji „Dojrzałość w sieci”,* przygotowany pod kierunkiem dr Dominika Batorskiego z inicjatywy i dzięki wsparciu UPC Polska. Warszawa 2010, dostęp: 28 grudnia 2011, <http://dojrzaloscwsieci.pl/raport.html>, s. 9-10.

Osoby nie korzystające z internetu
rok 2011

Użytkownicy internetu
rok 2007, 2009, 2011

Źródło: na podstawie danych w raporcie *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*, s. 308.

Wśród państw Unii Europejskiej Polska należy do krajów o najniższym odsetku użytkowników sieci, a **głównym wskaźnikiem wykluczenia cyfrowego w naszym kraju jest wiek**. Każdego roku ponad 200 tysięcy Polaków przechodzi na emeryturę. Ich liczba systematycznie rośnie, dlatego w najbliższych latach kluczowym zadaniem będzie zwiększenie w naszym kraju liczby internautów w wieku dojrzałym. Jak pokazują badania³, korzystanie z nowoczesnych technologii przynosi seniorom różnorodne korzyści, takie jak poprawa jakości życia, podtrzymywanie aktywności społecznej czy większa samodzielność. Z kolei, osobom bezrobotnym cyfrowe kompetencje w znaczący sposób zwiększają szanse na rynku pracy i ułatwiają podtrzymanie aktywności zawodowej. **Przestrzeń do działań edukacyjnych i promocyjnych jest ogromna**: Polacy w wieku 50+, którzy nie korzystają z internetu to **ponad 10 mln ludzi**, w tym 3,9 mln w wieku 50-59 lat i 6,26 mln w wieku 60+.

³ *Między alienacją a adaptacją: Polacy w wieku 50+ wobec Internetu. Raport Otwarcia Koalicji „Dojrzałość w sieci”,* przygotowany pod kierunkiem dr Dominika Batorskiego z inicjatywy i dzięki wsparciu UPC Polska. Warszawa 2010, dostęp 28 grudnia 2011, <http://dojrzaloscwsielni.pl/raport.html>, s. 9-10

Nabywanie cyfrowych kompetencji przez osoby dojrzałe

Osoby w wieku 50 (i więcej lat) **stosunkowo rzadko biorą udział w szkoleniach dotyczących obsługi komputera i Internetu**. Autorzy raportu „Dojrzałość w sieci”, powołując się na dane GUS z kwietnia 2007 roku, wskazują, że zaledwie 11% osób w tym wieku brało udział w takim szkoleniu przynajmniej raz w życiu, podczas gdy osób młodszych było aż 50%.

Zawężając grupę osób badanych wyłącznie do użytkowników komputerów i internetu w Polsce, można stwierdzić, że **zaledwie 45% starszych użytkowników brało udział w kursach dotyczących posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi**. Wśród osób młodszych uczestników takich kursów było aż 70%. Co więcej, wielu dojrzałych respondentów, którzy brali udział w szkoleniach, uczestniczyło w nich stosunkowo dawno. Z sieci korzysta zaledwie 9% osób w wieku 50+, które nigdy nie brały udziału w żadnych szkoleniach.⁴

Zdecydowana większość użytkowników sieci w wieku powyżej 50 lat **rozwija swoje kompetencje samodzielnie lub korzysta z pomocy osób bliskich i znajomych**. Taki stan rzeczy spowodowany jest przede wszystkim brakiem odpowiedniej oferty szkoleniowej, dostosowanej do potrzeb i możliwości osób dojrzałych.

Poniższa wypowiedź respondentki biorącej udział w badaniu postaw osób starszych wobec edukacji, dobitnie świadczy o tym, że w polskim społeczeństwie wciąż **funkcjonują negatywne stereotypy, które utrudniają seniorom korzystanie z oferty zajęć edukacyjnych dla dorosłych**:

*„Większość kursów językowych to kursy dla młodych. Na mnie patrzono dziwnie. Zapisalam się na kurs komputerowy. Sekretarka uprzedziła mnie, że rzadko przychodzi ktoś powyżej trzydziestki, chociaż formalnie nie ma żadnych ograniczeń wiekowych. Może potrzebne są specjalne kursy dla starych. W tych które są – starzy nie będą uczestniczyli. Przykro jest znosić te wymowne spojrzenia i ironiczne uśmiešky”.*⁵

Warto także zwrócić uwagę na jeszcze jeden ważny czynnik, który może pomóc w przygotowaniu bibliotecznej oferty szkoleniowej dostosowanej do potrzeb osób w wieku 50+.

Kluczowym problemem ściśle związanym ze zjawiskiem wykluczenia cyfrowego seniorów jest **brak kompetencji**. Czynnik ten bywa określany terminem „drugiego poziomu wykluczenia” (pierwszy

⁴ Między alienacją a adaptacją: Polacy w wieku 50+ wobec Internetu. Raport Otwarcia Koalicji „Dojrzałość w sieci”, przygotowany pod kierunkiem dr Dominika Batorskiego z inicjatywy i dzięki wsparciu UPC Polska. Warszawa 2010, s. 49. Dostęp 28 grudnia 2011, <http://dojrzaloscwsieci.pl/raport.html>

⁵ M. Pakuła M, *Postawy osób starszych wobec edukacji: studium teoretyczno-diagnostyczne*, Lublin 2007, s. 178.

poziom to **brak dostępu do technologii**). Wielu dojrzałych Polaków deklaruje bowiem, iż posiada w domu dostęp do komputera czy Internetu, ale z niego nie korzysta lub korzysta w sposób bardzo ograniczony. Głównymi barierami utrudniającymi lub uniemożliwiającymi korzystanie z nowoczesnych technologii są: **niska motywacja, niewielka wiedza, niewystarczające kompetencje oraz obawy**, najczęściej wynikające z niewiedzy. Seniorzy nie korzystają z komputera i internetu, bo **nie wiedzą jak**, a także – **nie wiedzą, że powinni korzystać**.⁶

⁶ Ł. Krzyżanowska, M. Danielewicz, *Mobilny Internet. Nowe media w rękach starszych użytkowników. Raport badawczy*, 2010.